

A hazai regionális tudomány kihívásai nemzetközi tükrökben

Challenges of the Hungarian regional science in international perspective

KOROMPAI ATTILA

KOROMPAI Attila: nyugalmazott egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Intézet; 1093 Budapest, Közraktár u. 4-6.; attila.korompai@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-7032-7266>

KULCSSZAVAK: a regionális tudomány mint alkalmazott tudomány; a regionális tudomány jövője; oktatás; jövőkép a stratégiákban

Attila KOROMPAI: retired associate professor, Department of Geography, Geoeconomics and Sustainable Development, Corvinus University of Budapest; Közraktár u. 4-6., H-1093 Budapest, Hungary; attila.korompai@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-7032-7266>

KEYWORDS: regional science as applied science; future of regional science; education; vision in strategies

*Előrelátás cselekvés nélkül álmodozás.
Cselekvés előrelátás nélkül rémálom.
(Japán közmondás)*

Előrebocsátom, hogy a vitaanyag minden megállapításával egyetértek, a javaslatokat csak megerősíteni tudom. Hozzászólásomban részben problémáink nemzetközi beágyazottságára utalok, részben a jövőorientáltság erősítését emelem ki.

Önmeghatározásunk szerint a regionális tudomány olyan határtudománynak tekinthető, amely a különféle társadalomtudományok közös metszetéből a *társadalom téri létformájával, térbeliségével összefüggő* jelenségek magyarázatára, és a *térbeli létezéssel összefüggő törvényszerűségek feltárására* törekszik (Lengyel, Rechner 2004: 22. definícióját tágítva).

A Regionális Tudományi Akadémia (Regional Science Academy) érdekében kiadott 2016-os Kiáltvány (Nijkamp, Kortit 2016) szerint a regionális tudomány különböző tudományos közelítésmódok ötvözete, amelynek középpontjában a tér áll. Ez a jellemző belső erőssége, aminek köszönhetően képes hidakat építeni különböző közelítésmódok között, de ugyanakkor gyengesége is, amennyiben nincs egy egységes és széles körben elfogadott elméleti és módszertani kerete. Ez a ketősség nálunk is jellemző, bár az utóbbi időszak hazai elméleti, módszertani vitáiban a *Tér és Társadalom* hasábjain és több tanulmánykötetben is jelentős előrelépés történt.

Az 1980-as évek krízisének fő tényezői Sorensen (1997) szerint az alábbiak voltak (idézi Bailly, Gibson: 133.):

- számos ökonometriai modell kontextusában távol áll attól a világtól, melyben a gyakorlati szereplők működnek – ma Varga Attila műhelyén kívül szinte nem is foglalkozunk sem elméleti, sem a gyakorlatban alkalmazható modellekkel, pedig a nemzetközi gyakorlatban (EU) léteznek, és nagy szükség lenne rájuk itthon is;
- a fejlődés lényeges változóit (vezetés, felfedezés, innováció, vállalkozás, hálózatosodás, társadalmi értékek, bizalom) alulbecsülték – ma ezek dominálnak, talán a vezetés kivételével;
- a tudományos eredmények gyakorlati megvalósulásához vezető politikai, bürokratikus utakat, folyamatokat nem értették igazán, csökkent a regionális tudomány problémamegoldási haszna – ezzel ma is vannak gondjaink, noha ez a felhasználói igényektől, hajlandóságtól is függ.

A Kiáltvány (Nijkamp, Kortit 2016) szerint a világ térbeli jövőjével kapcsolatos globális és lokális kihívásokra adandó válaszok gyengesége a regionális tudomány több, alább felsorolt problémájára, hiányosságaira vezethető vissza.

- A tértudományok fejlődése elsősorban a meglévő paradigmák fokozatos javítására épül.
- A tértudományi kutatások nagy része szabványos recepteket követ. A módszertani pályafüggés hátráltatja az innovatívabb közelítésmódokat.
- Nincsenek olyan rendszerszerűen szervezett tudománydinamikai rendszerek, amelyek a más tudományok felől jövő külső tudományos perspektívákra építve előretekintő kutatási stratégiák fejlesztését szolgálják.
- A társadalmi szükségletek megfogalmazására irányuló, széleskörűen elfogadott mechanizmusok hiánya szintén hozzájárul a tértudományok elégtelen innovációjához.
- Nincsenek megfelelő kapcsolati rendszerek, melyek tekintettel lennének más tudományterületek ígéretes fejlődési folyamataira.
- A különböző, de kiegészítő tudományos perspektívák (pl. földrajz, regionális gazdaságtan, városgazdaságtan, politikatudomány, várostervezés és -építészet, közlekedéstudomány, város- és faluszociológia, környezet-tudomány, társadalomegészség-tudomány, ingatlan- és kulturális örökség menedzsment, demográfia, geotudományok) megfelelő integrálásának hiánya gyenge politikai hatásokat eredményez.
- A regionális tudomány multidiszciplináris jellegéből adódóan nagyon hiányoznak a szinergiára és szimbiózisra épülő, kölcsönösen elfogadott víziók és paradigmák.
- Az összekapcsolásra és áthidalásra irányuló jól átgondolt stratégiák beláthatatlan lehetőségeket kínálhatnak.
- A rezonáló regionális tudománynak reagálóképesnek és kreatívnak kell lennie.

- Az utánpótlás biztosítása megköveteli a különböző tudományok oktatásával foglalkozó intézmények közötti kapcsolatok működtetését.
- A fiatal generáció innovatív kapacitására építeni kell.

Isard (idézi Lahr 2009) szerint a regionális tudomány fókuszában olyan elméletek és módszerek kidolgozása áll, melyek megalapozzák a közpolitikát és a tervezést. Bailly szerint a regionális tudomány nem olyan („*intrinsic*” – belső értéket adó) alaptudomány, mint pl. a biológia vagy a közgazdaságtan, hanem olyan tudomány, melynek demonstrációs értéke van, ami megkülönböztető és létfontosságú alapot nyújt a regionális növekedést és fejlődést szolgáló stratégiai tervezésnek és menedzsmentnek. Értékét demonstrálni kell a problémák megoldásában, a politika informálásában, a tervezői, az üzleti, kormányzati és NGO szektor világában.

Az egyetemeken akkor lehet sikeres a regionális tudomány melletti érvelés, ha demonstrálni tudja, hogy végzett hallgatói jól megállják a helyüket a valóságos problémák megoldásában, olyan pozíciókban is érvényesülnek, melyek önmagukban nem kívánnak regionális tanulmányokat. Különösen ott vannak előnyben, ahol multidiszciplináris szintézisre, ismeretekre van szükség. Ezt végzett hallgatóink sikere igazolja, de ezeket az eredményeket jobban kell kommunikálnunk például alumni rendezvényeink kapcsán.

A nemzetközi tapasztalatok alapján a regionális tudomány hozzáadott értékét elsősorban a következő feladatokra történő fókuszálás világítja meg:

- a régiók és városok mint életképes, élhető és fenntartható helyek szerepének erősítése a magas minőségű élet- és munkakörnyezet biztosításában;
- az integrált elméleti és módszertani alapok fejlesztése;
- politika- és innovációorientált társadalmi, gazdasági, környezeti és tervezési alap kutatások megvalósítása;
- a régiókat és településeket érintő jövőbeni kihívások és az azokra adandó lehetséges válaszok kutatása;
- a tudásbázis megerősítését segítő kommunikációs mechanizmusok kialakítása, működtetése, alkalmazása;
- az előrettekintő modellek, fokozatos és hirtelen változásokra (sokkokra) való felkészülést szolgáló tervek kidolgozása;
- a térbeli fejlesztéssel foglalkozó kreatív eszmecsere fórumok működtetése;
- új képzési programok kidolgozása.

Lahr (2009) szerint a regionális tudomány szerepe a politikusok, döntéshozók számára a következő feladatokat jelentheti: normák, minták kidolgozása; „játékvezetői szerepkör”, vagyis a szabálytalanságok, tévedések jelzése; új javaslatok, alternatívák kidolgozása problémák megoldására; döntések előkészítése, igazolása; olyan elemek megadása, melyek alapján a politikus jól megkülönböztethetővé válik; tanácsadás kellő időben.

Az eddigiek belső teendőinkre utalnak a regionális tudomány művelőiként. A nagy kérdés azonban, hogy egyáltalán felmerül-e az igény a regionális tudomá-

nyi ismeretek iránt, mennyire tudatosak a területi folyamatokba történő beavatkozások? Az MTA RTB és az MRTT jelentős lépéseket tett eddig is a gyakorlati fejlesztéspolitikai kapcsolatok érdekében. Ez a vita is a továbblépést szolgálja, de hol vannak a partnerek? Vajon mi jut el a regionális tudományi kutatási eredményekből a politikusokhoz? Ki olvassa a Tér és Társadalmat vagy a Területi Statisztikát? A publikálási kényszer a kutatókat a tudományos folyóiratok felé fordítja, amelyeket viszont a politikusok ritkán olvasnak, ha egyáltalán eljut hozzájuk. A kulcsszereplők ebben a minisztériumi, önkormányzati munkatársak. A közigazgatásban kutatásra nincs idő, sokszor még a kutató, tervező intézetekben sem. Ha a kutatási eredmények egyáltalán bekerülnek, akkor zanzásítva, „célorientáltan” tömörítve jutnak tovább. Ez nem elég a térbeli jelenségek, folyamatok átlátásához, belső megértéséhez, csak akkor, ha a politikusnak van ilyen irányú felkészültsége – és itt ismét az oktatáshoz jutunk el.

Kulcsfontosságúnak tartom a fejlesztési stratégiák, programok jövőorientáltóságának, az alternatív jövőképek szerepének és a regionális előretétekintés (*“regional foresight”*) alkalmazásának megerősítését. A SWOT-elemzés lehetőségéből már többnyire sikerült a programokat, projekteket mint lehetőségeket visszaszorítani, és a külső környezet perspektivikus folyamatait mint lehetőségeket feltárni. Az olyan „jövőképek” azonban, mint „Határokon átívelő új tudásrégió Európa térképén”, vagy „Stabilan az élvonalban” (szándékosan nem mondom meg, mely megyék stratégiájáról van szó) ugyan jó mozgósító szlogenek lehetnek, de nem segítik az eligazodást a jövőben, egy megvalósítandó jövőből való visszatekintésre (*“backcasting”*) épülő, lépésről lépésre megtervezett fejlesztési program kidolgozását. Itt visszautelek hozzászólásom mottójára!

Úgy vélem, hogy ami a tanulmány szerzői szerint „félő”, az valójában tény-szerű tendencia: a regionális tudományi ismeretanyagot adó tárgyak körének szűkülése az oktatás minden szintjén. A regionális tudományi ismeretek oktatásában is differenciálásra van szükség:

- a tudományos eredmények eléréséhez szükséges ismereteket a regionális tudomány művelőinek képzésében kell oktatni és ott kell a készségeket fejleszteni;
- a regionális tudomány alkalmazóinak körében a döntéseikhez szükséges olyan ismereteket kell átadni és készségeiket fejleszteni, amelyek az eredmények, és a közigazgatási gyakorlatban különösen a fejlesztési tervek, programok hasznosítását segítik;
- a közművelődési ismeretek körében, illetve a tudományos ismeretterjesztésben, összefogva más tértudományokkal, különösen a földrajzzal, meg kell jeleníteni, hogy létezik regionális tudomány és az mivel foglalkozik!

Végül a nemzetközi kapcsolatokhoz két észrevételt tennék. Régi kapcsolataink vannak a *Regional Studies Association (RSA)*, a *Regional Science Association International (RSAI)* valamint az *European Regional Science Association (ERSA)* szakmai szervezetekkel. RSAI konferenciák Budapesten: 1968, 1975, 1985, RSA 2010 Pécs, ERSA 2019

Sopron. Ezek sikeres rendezvények voltak! Nincsenek kihasználva pl. a Regional Studies Association által kínált pályázati lehetőségek sem a kutatási ösztöndíjakra, sem hálózatokba történő bekapcsolódásra, vagy ilyenek szervezésére. A konferenciárészvétel vagy -szervezés fontos, de nem elég.

Irodalom

- Bailly, A., Gibson, L.J. (2004): Regional science: Directions for the future. *Papers in Regional Science*, 83., 127–138. <https://doi.org/10.1007/s10110-003-0179-6>
- Lahr, M.L., (2009): Regional Science, Regional Scientists, and State Policy. *International Regional Science Review*, 32., 495-508. <https://doi.org/10.1177/0160017609341170>
- Lengyel I., Rechnitzer J. (2004): *Regionális gazdaságtan*. Dialóg Campus, Budapest, Pécs
- Nijkamp, P., Kortit, K. (2016): Towards a Regional Science Academy: A Manifesto. *Region*, 1., 1-16. <https://doi.org/10.18335/region.v3i1.120>
- Sorensen T. (1997): *Interfacing regional development theory and practice* (Presidential Address). The 21st Australia and New Zealand RSA Meeting, Wellington, New Zealand